

VARIA

Bibliopolium

Eszenyeiné Széles Mária: *Kezdetben. Az őstörténetek teológiája*.*

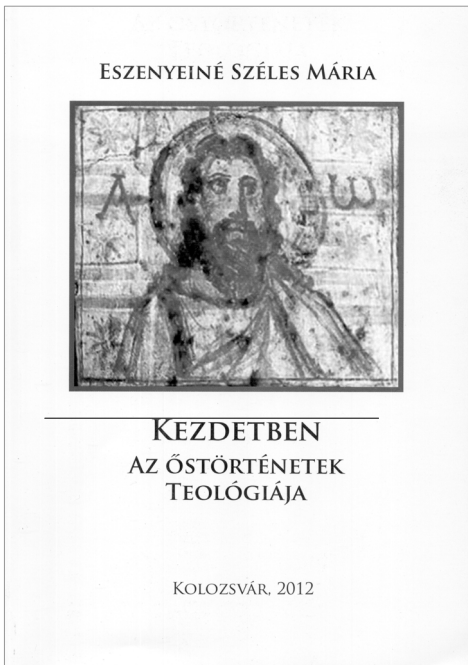
Lektorálta Adorjáni Zoltán.

A szöveget gondozta: Járosi Éva és Sztranyiczki Mihály.

Készült az Erdélyi Református Egyházkerület Misztótfalusi Kis Miklós

Sajtóközpontjának Nyomdájában, Kolozsvár 2012.

ISBN 978-973-7971-63-0, 132 old.

Nagy megtiszteltetés és öröm számomra, hogy jelen lehetek ezen az istentiszteleten, amikor az igehirdetés után dr. Eszenyeiné Széles Mária professzort köszönhetjük abból az alkalomból, hogy 60 évvel ezelőtt ebben a templomban kezdte el lelkipásztori szolgálatát, és hogy a professzor asszony tanítványaként s egyben a Kolozsvári Protestáns Teológia képviselő-

jeként mutathatom be az ő legújabb könyvét. A könyv ez év júliusának végén jelent meg Kolozsváron, és ő éppen akkor vehette kezébe a nyomdából frissen kikerült munkát, amikor a Kolozsvári Teológia évzáró ünnepélyén arany- és gyémántoklevelet adtunk át azoknak az immár nyugdíjas lelkipásztoroknak, akik 50, illetve 60 évvel ezelőtt szereztek teológiai szakképesítést és kezdték meg a lelkipásztori szolgálatukat.

A Teológia évzáró ünnepélyén nem volt lehetőség a könyv bemutatására, hanem csupán felmutatására, s amikor a professzor asszony átvette a gyémántoklevelet, csak ennyi hangozhatott el: „Dr. Eszenyeiné Széles Mária, aki 1972 és 1989 között oktatta Intézetünkben az ószövetségi teológia tantárgyait, az utóbbi bő két évtized alatt is a rá jellemző lendülettel és szorgalommal folytatta tudományos, intézetszervezői, oktatói és egyházi munkásságát. Ezeknek gyümölcse többek között az is, hogy 1991 és 2008 között 6 könyve jelent meg. A gyémántoklevél átvételének alkalmára is könyvajándékot készített évfolyamtársai és mindazok számára, akik megérteni óhajtják Isten Igéjét. Az Izráel bölcsességirodalmáról írt, két korábbi kötete mellé most megírta az őstörténetek

* A könyv bemutatása elhangzott 2012. augusztus 12-én a Nagyvárad-Olaszi templomban, a 60. éve lelkési szolgálatba lépett dr. Eszenyeiné Széles Mária professzor köszöntése alkalmából.

teológiáját.” Így hát most kerül sor a könyv első bemutatására.

Karasszon István, a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának professzora, aki kiválóan ismeri az ószövetségi bibliai teológia irodalmát, s aki az igazi teológusra jellemző kritikával követi azt is, hogy a korszellem és a teológiai kutatás eredményei (a vallástörténeti kutatások, majd pedig ezeknek formakritikai kiértékelése, illetve az újabb exegetikai eredmények) miképpen segítettek elő, vagy éppen gátolták az ószövetségi teológiai irodalom gyarapodását, ezt állapította meg egyik előadásában: a 20. század eleje nem volt aranykora a bibliai teológia megírásának, azonban az utóbbi két évtized folyamán „a bibliai teológia megírása nemcsak egy tudomány összefoglalása, hanem egy-egy nagy professzor is egy ilyen könyv megírása által látja betetőzőttnek a maga életművét”. (Dr. Karasszon István előadása – *Walter Brueggemann teológiája*. Kézirat, 2. és 4. old. – a *Walter Brueggemann: Az Ószövetség teológiája. Prófétai lelkiülettel szólni a bővülködés és szűkülködés idején* témájú konferencián hangzott el a Kolozsvári Protestáns Teológián, 2012. április 24-én. Mivel Karasszon István nem tudott megjelenni a konferencián, előadását Balogh Csaba kolozsvári ószövetséges tanár olvasta fel.)

E megállapítás Eszenyeiné Széles Mária ószövetséges professzor irodalmi tevékenységére is érvényes. Tudniillik ő is a Kolozsvári Protestáns Teológián folytatott oktatói tevékenysége után és a Partiumi Keresztény Egyetem konzulens professzoraként jelentette meg az *Ige és történelem. A prófétai igehirdetés teológiája* című bibliai teológiai könyvét 2002-ben. 2004-ben és 2008-ban pedig még két bibliai teológiai kötetet jelentkezett: *Értelem és bizalom. Izráel bölcsességirodalmának teológiája. Első rész: Bevezetés és Jób könyve*; illetve *Értelem és bizalom. Izráel bölcsességirodalmának teológiája. Második rész: a Példabeszédek és a Prédikátor*

könyve, bölcselő zsoltárok és a deuterokanonikus bölcsességirodalom.

Az *Értelem és bizalom* második részét azzal a megjegyzéssel nyújtotta át kiadásra, hogy – magas életkorára való tekintettel – bizonyára ez lesz az utolsó nagyobb műve. Isten azonban nemcsak további eszterdőkkel ajándékozta meg őt, hanem megtartotta szellemi frissességét is, úgyhogy a bibliai teológia újabb kötetének megírásába kezdett.

Eszenyeiné Széles Mária professzorkat mindig a kitartó szorgalom jellemezte. Erről tanúskodtak előadásai, amelyeket már akkoriban, amikor nem volt olyan egyszerű a külföldön megjelent könyvek beszerzése, mint manapság, ő a legfrissebb és legnívósabb teológiai szakirodalom figyelembevételével készítette elő, akárcsak a korábban megjelentetett tanulmányait és könyveit is. De szorgalma, lendületessége, határozottsága és kitartása mellett mindig tudott hálás is lenni. (Ennek adta szép bizonyosságát a teológiai évszárón is, amikor a 60 évvel ezelőtt végzett évfolyamtársai nevében személyes hangvételű, örömteli hálaadásban köszönte meg az Istentől nyert áldásokat.) Ezért a Szentírás szerinti felső korhatár utáni éveire is úgy tekintett, mint amelyeket kegyelmi lehetőségként kapott a további alkotásra. E megtapasztalt kegyelemért az egyaránt hálás és magát adósnak érző hívő ember igyekezetével állította össze az őstörténetek teológiájáról szóló könyvét.

A teológiai tudományt művelő professzor és lelkipásztor Eszenyeiné Széles Mária ismételten hangsúlyozta előttünk, tanítványai előtt mind az ószövetségi, mind pedig az újszövetségi bibliai teológia fontosságát, tudniillik azt, hogy nélkülözhetetlenül fontos tisztán látnunk, hogy mi is lényegében a sokszínűséget mutató bibliai könyvek kicsengése. (A *Református Szemlé*-ben meg is jelent egy nagyobb lélegzetvételű tanulmánya *A szinoptikus evangéliumok teo-*

lógijának alapkérdései címmel; 1977, 408–425.) A szakemberek számára evidencia, de sokak számára azonban nem ismert az, hogy egy bibliai teológiai munka megírásához nagy olvasottság, tájékozottság és tisztánlátásra való képesség szükséges. Ezért is van az, amint előbb már utaltam erre, hogy az ilyen jellegű művek megírására a kiváló, tapasztalt és életkorukban is beérett teológusok vállalkoznak. Ezeket mondhatjuk el Eszenyeiné Széles Mária professzor aszszonyról is.

De minek is tulajdonítható az ő hálás igyekezete? Csupán csak annak, hogy öreg korára is szorgalmasan és kitartóan munkálkodott, és hogy magát meg nem hazudtolva hűséges maradt a teológiai tudomány műveléséhez? Önmagukban már ezek is csodálnivaló és dicséretes tartásról tanúskodnak, s emellett arról is, hogy számára a teológiai tudomány művelése nem valami és csak a nyugdíjazásig gyakorolt mesterség volt, nem is a megélhetés és a karrierépítés lehetősége, hanem életforma és szolgálat. Szolgálat Istennek és az embereknek. Ezt a magatartást és életmódot tanította és példázta tanítványai előtt is.

Tudatosan mondtam így, általánosan, hogy Isten után az *embereknek* szolgált, és nem csupán a teológus hallgatóinak, a lelkipásztoroknak vagy az Egyháznak.

Aki belelapoz e tetszetős borítójú s magát szinte kínáló könyvbe, azonnal szemébe ötlenek az Ószövetség eredeti zsidó nyelvének különleges betűi – és a lábjegyzetek is, és ha nem ismeri ezt a nyelvet s nem járatos a teológiai tudományokban, talán csalódva mondja: *ez a könyv nem nekem való.*

Ez a könyv tényleg tudományos szakmunka, azonban mégis úgy készült, hogy egyaránt szem előtt tartja a tudományos igényességet és a közérthetőséget: magyarázza, érthetővé teszi az őstörténetek több ezer éves szövegét, bevezet a sajátos kifejezések rejtelmébe, és olyan háttérismereteket nyújt, amelyek alapján új, eddig nem sejtett értelmezések, üzenetek nyílnak

meg előttünk. Vagyis: a professzor aszszony mindazok számára nyújt segítséget, akik megismerni és megértetni óhajtják ezeket az annyira különleges és vitatott ószövetségi szövegrészeket. A könyv bevezető fejezetét így kezdi (*1. Téma* alpont, 11. old.): „Úgy tűnik, sok jel mutat arra, hogy a Szentírás világa manapság egyre messzebbre kerül posztmodern korunk emberétől. Különösen érvényes ez a megállapítás a Biblia első lapjain olvasható őstörténetekre (Gen 1–11). Még a templomba járó ember is csak átlapozza ezeket a fejezeteket. Akik pedig nem kellő tisztelettel foglalkoznak a hitélet kérdéseivel, átutalják ezeket a kegyes mesék világába. Az információk korában élünk. A világháló elektronikus közlései képekben és a hang hullámain ontják a híreket. Alig tudjuk követni őket, hát még megemészteni. A nagy felfedezések és a nagy lehetőségek korát éljük. Tökéletesítjük atyáink hagyatékát és hasznosítjuk azokat életünk minden területén. Az emberi értelem valósággal tobzódik megszerzett ismereteinek sokaságában, amelyek mellett eltörpülnek, ködbe vesznek a bibliai őstörténetek epizódjai, és annyira jelentékteleneknek, idegeneknek tűnnek, hogy már nem is nagyon látjuk aktualitásukat, és nem tudjuk elhelyezni őket hétköznapjaink forgatagában. [...] A fénypontok mellett azonban megvannak korunk árnyoldalai. Mondhatni, hogy a mai ember a krízishelyzetek örvényeibe sodródott. Naponként átéljük a gazdasági válság nehézségeit, terhel a politikai, társadalmi krízis, nyomorgat a sokirányú erkölcsi válság. [...] Megingott a házasság alapja, sokan egyre inkább tehernek minősítik ezt a nemes köteléket, és gyakoriak a válások. Szinte napirenden van a gyermekáldás elutasítása és annak kegyetlen formája, az abortusz, mert fontosabb a kényelem és a jólét biztosítása. Megszokottá vált az ideiglenes párkapcsolat, az azonos neműek természetellenes együttélése. [...]”

Majd odébb így folytatja (1. Téma alpont, 12. és 14. old.): „Ha a fenti gondolat-sor alapján tekintünk az őstörténetekre, valóban színes, talányokat rejtő mesevilágban érezzük magunkat. Lehet, hogy legyintünk, mosolygunk, és félre is tesszük ezt a nagyanyáknak való olvasmányt, amivel nincs mit kezdenünk: kert, idillikus környezet, bőséges eledel; az ember, a megelevenített agyagból származó *gyurma* sétálgat feleségével a hűvös esti alkonyatban, és még Isten is hozzájuk csatlakozik. Ebben a békés összhangban disszonáns az elhangzó parancs a kert közepén levő *mindentudás fája* alatt, az *éleffa* közelében. Kényúri rendelkezésnek tűnik a tiltott fa gyümölcsetől való eltiltás, majd a kegyetlen megtorlás: a kiűzetés ebből a paradicsomi környezetből. [...] Isten teremtett világában az ember nem lézengő, tanácstalan kóborló, hanem *hivatása van*, megbízatást kell teljesítenie. Feladata az, hogy *művelje és őrizze* [...] a Teremtő birtokát, a maga otthonát, ugyanakkor megbízatása alapján kell uralkodnia Isten világában. Ez a felhatalmazás *ajándék*, formája pedig a *munka* és annak nyomán a *kultúra kiépítése*, valamint a *felelősség*. Az ember képességet és megbízatást kap Istentől, hogy otthonának gondnoka, értékeinek ügyintézője, menedzsere és alkotó munkás legyen. Éppen ezek adják meg élete értékét. A több ezer éves őstörténetek sora az emberi lét *lényegére* kérdez rá, és szembeállításra készítet. Az élet *értelmét, tartalmát és célját tárja fel* a mindenkori ember előtt, és pedig sajátos formában.”

A Biblia első lapjain olvasható őstörténetek (1Móz 1–11) tehát mindannyiunk alapvető, egzisztenciális, életfontosságú kérdéseire adnak választ. Ebből indul ki a szerző is, s ezért könyve nem pusztán csak tudományos teológiai munka, hanem emberségre nevelő tanítás is – a személyes bizonyosságtétel hangján. A szerzőt hite, meggyőződése és hosszú élettapasztalata kötelezi erre, melyeket bátran felvállal, anélkül, hogy ezt erőszakosan agitálva

tenné. Ezt manapság mindenféleképpen méltányolnunk kell, amikor az emberek nagy többsége – azonosulva a posztmodern, minden igazságot viszonylagossá tevő magatartással – nem vállalja a határozott állásfoglalást; illetve akkor, amikor némelyek erőszakosan utasítanak el mindent, ami nem egyezik saját gondolatukkal, és mindenkit, aki másképpen gondolkodik, mint ők.

A *Bevezetés* fejezet további két alpontja az őstörténetek keletkezésének rejtelmibe és műfaji besorolásának kérdéskörébe vezet be (18–28. old.), majd sorra következnek az őstörténetekről szóló, formailag egységes és jól szerkesztett fejezetei (29–124. old.): *A teremtés* (Gen 1,1–2,25), *A bűneset* (Gen 3,1–24), *Kain és Ábel* (Gen 4,1–16), *Az özönvíz* (Gen 6,1–9,17), *Bábel tornya* (Gen 11,1–9), valamint az őstörténetek sorába beékelte négy nemzetségtáblázatról szóló fejezet, *A nemzetségtáblázatok teológiai szempontjai*, végül pedig az *Összegzés* (125–127. old.) és a felhasznált irodalom pontos listája (128–132. old.). A magyarázatok előtt tömör és világos megfogalmazásban olvashatjuk az őstörténetek témáját, és ez nagyszerűen segít abban, hogy olvasás közben ne vesszünk bele a részletkérdésekbe, hanem tisztán lássuk e bibliai részek fő gondolatát vagy gondolatsorát.

A teológiai szakkönyvek – hacsak nem exegetikai művek – általában a hivatalos és így az egyházi liturgiában is használt fordítások szerint idézik a Bibliát. Ez a könyv eltér ettől a bevett gyakorlattól, ugyanis az őstörténetek magyarázatai elé helyezett szövegrészletek Kecskeméthy István egyéni bibliafordításából származnak. Ezt mindenekelőtt az magyarázza, hogy a szerző kötelességének érezte tanulmányozni korábbi tanárelődje akkor még kiadatlan bibliafordításának kéziratát (ld. *Kecskeméthy István, a bibliafordító; Református Szemle* 1988, 561–574), és nagy tisztelettel tekint a Kolozsvári Teológia hajdani tudós professzorára, akinek a bibliafordítói és revidálói

tevékenysége nemcsak végigkísérte teljes és igen termékeny teológiai munkásságát, hanem be is tetézte azt. A szerző szándékát tiszteletben tartva, a magyarázatba helyezett ó- és újszövetségi idézetek is egy- ségesen a Kecskeméthy István *Bibliáját* követik; illetve az őstörténetekben előforduló neveket is az ő fordítása szerint használja.

Noha szerény képzettségem szerint nem az ószövetségi bibliai tudományokban vagyok jártas, mindazonáltal elvállaltam Eszenyeiné Széles Mária professzor könyvének lektorálását. Erre az ő, irányomban tanúsított bizalma és a tanítványi hála egyaránt kötelezett. Munkámban Balogh Csaba tanártársam volt segítségemre, akinek ezen a helyen is köszönetet mondok.

Végül hadd idézzem az *Összegzés* néhány mondatát (125. és 127. old.): „Az őstörténetek koruk ‘öltözék’-ében jelennek meg. Sajátos a képanyaguk, koruknak képzetei, stílusuk, megfogalmazásuk és gondolatmenetük, de a kifejezési formák tartalma ugyanaz: az ősi hit ismerete és bizonyossága az egy, élő és cselekvő élő Úrról [...], az Örökkévalóról. Ez a bizonyágtétel a mindenkori emberre tekint, és elévülhetetlenül fogalmazza meg a személyére és szolgálatára vonatkozó alapkérdéseket: ki az ember és mi végre rendeltetett a teremtett világba? Az őstörténetek ezekre a kérdésekre adnak mindenkorra érvényes feleletet – nekünk is a posztmodern korban.”

Az őstörténetek végső kicsengése nem az ítélet, hanem a *kegyelem*. Az ember pusztíthatja az életet, a magáét és a környezetét

ét, Isten azonban védelmezi, és minden körülmények között megtartja, mert *az élet Istene*. Ezért nem veszt el az első emberpár, noha elkövette az Istennel szembeni engedetlenséget; a Kain homlokára helyezett védjegy oltalmat jelent, és az özönvíz ítéletéből is van szabadulás, mert az élet Istene, a világmindenség egyetlen Ura új korszakot nyit, és gondoskodik az ember jövődjéről. Az új korszak azóta is kegyelmi idő, megannyi alkalom a *felmentésre*, Isten hatalmának és szeretetének meglátására, hogy az emberi élet valóban tartalmas és értelmes legyen. A tartalmas és értelmes élet az Istentől való *gyermeki függésben* rejlik, és ebben teljesedik ki a *szabadság*.

Emberi életünk értéke *adottság*, az élet Istenének *ajándéka*. Ez a megajándékozottság pedig arra kötelez, hogy földi időnket az Isten szerinti nemes értelemben éljük meg. Életidőnk, ez a – Madách szavaival – „arasznyi lét” annak az Úrnak hatalma alatt telhet, aki a KEZDET és a VÉG, az ALFA és az ÓMEGA.

Mi pedig a szerzővel együtt reméljük, hogy az *Őstörténetek teológiája* segítséget nyújt mindazoknak, akik szakszerű választ keresnek e különleges bibliai részek kapcsán felmerült kérdéseikre, s ugyanakkor világos és egyetemes etikai útmutatásokat is nyernek emberségük helyes és Istennek tetsző megéléséhez. És az, aki az Alfa és Ómega, a Kezdet és a Vég, a következő években is hordozza oltalmazó és áldó kezeiben a professzor asszony életét!

Adorjáni Zoltán